

Una llarga entrevista amb Vicent Andrés Estellés

La vida, l'amor, la mort

D'ací a pocs dies, a València, vint joves poetes de vint països recitaran en vint llengües els seus poemes. Vicent Andrés Estellés (Burjassot, 1924), malalt i sol, recupera lentament l'ús de la mà d'escriure versos. I parla en una llarga conversa apassionada.

Al rebedor hi ha un munt d'enormes bosses negres que m'intriguen, però no goso preguntar què hi ha dins. Passem, per un corredor fosc, a una sala en penombra. Una gran taula on Isabel, la dona del poeta, passarà tota la vesprada fullejant un llibre i fent com que no hi és. Vicent Andrés Estellés, assegut en una poltrona, mirava la tele. La dona aparta cadires cobertes de llibres i revistes, i em fa un lloc al costat de Vicent. El fotògraf prepara focus, pantalles, un paraigua girat, tot un estudi portàtil. Ella deixa fer sense cap comentari. Ell em diu: "gràcies per haver vingut".

—*En algun lloc vas dir que tots aquests anys, el patiment, la malaltia, t'havien servit per a adonar-te de la importància de viure.*

—De viure, sí. D'estar viu i haver redescobert la memòria que havia perdut: això ha significat el retorn no solament a la meua infantesa, sinó a la meua vida actual. Ara exercite la memòria per tal de recordar més coses, totes les coses, no solament les importants: vull saber de quin color portava la corbata el fill de puta aquell, qui siga, i de quin color portava els calçetins. Recordar-ho tot.

—*I amb això t'estàs refent la vida.*

—Refent i revivint. Tu no saps què significa que un matí et vinguen les infermeres a l'habitació amb llibres a la mà i et diguen: "Dedique'm el llibre, dedique'm el llibre", i jo no sabia ni que era autor del llibre, no recordava d'escriure: vaig haver de tornar a aprendre a escriure.

—*Per a un escriptor, i potser més encara per a un poeta, recuperar això és com recuperar la vida, com tornar a nàixer...*

—És com tornar a nàixer. Vull dir-te una cosa que no sap ningú: aquest estiu, a Benicàssim, vaig comprar unes llibretes, volia començar el tercer volum de les

Memòries, i em vaig posar a escriure a mà: era tan horrorós que no hi ha Déu que ho entenga. Llavors, com que no puc escriure tampoc a màquina per culpa de la mà esquerra, vaig començar a dictar-li a la dona, però hi havia un problema: és que la meua dona és filla de mare asturiana, i li costa molt escriure en valencià, amb faltes i tot això, i dictar-li és un problema.

—Podries dictar-li a un magnetòfon, i després que algú t'ho passara a màquina.

—Un dia em van portar una maquineta

de piles, de ràdio, de no sé què, per què li dictara, i deu rodar per ací. Mai no n'he fet ús.

—Parlàvem de recuperar la vida. I jo pense que per a un home que l'ha viscuda com tu, per a un poeta, viure no significa el mateix que per als altres.

—Jo crec que no. Descobreix coses: l'alegria de beure un got d'aigua. ¡He descobert els plaers essencials de la vida, el caire de la vida, l'aspecte de la vida, el cul de la vida, la figa de la vida!

—¿Podries dir que el temps de malaltia ha estat com una prova, com una expe-

riència que t'ha revelat dimensions noves de la vida?

—Et conte una altra cosa que mai no l'he contada, i perdona'm, potser és massa íntima. Jo vaig estar cinc mesos a l'hospital La Fe, al llit immòbil, i vingueren una vegada la meua germana i la meua cosina, i se'n van anar pensant que jo no duraria més d'un parell de dies... i ací estic encara. Això és el misteri.

—I després d'haver passat tot això, ¿què queda, què és allò que es nota que més val de la vida?

—Val tot. Val el fet simple, elemental i animal de viure: una de les sensacions més inexpressables que puga haver-hi. El fet elemental de viure. Passa un xiquet i li pegues un calbot, i això és sensació de vida. Això unit al fet que tinc dos néts, i acariciar-los quan venien a veure'm; jo estava al llit i no em queixava, i veure'ls com creixien, més alegria encara. I a hores d'ara, és un fet essencial en la meua vida: estar amb els meus néts, a Benimodo, ells són la meua festa i la meua llum.

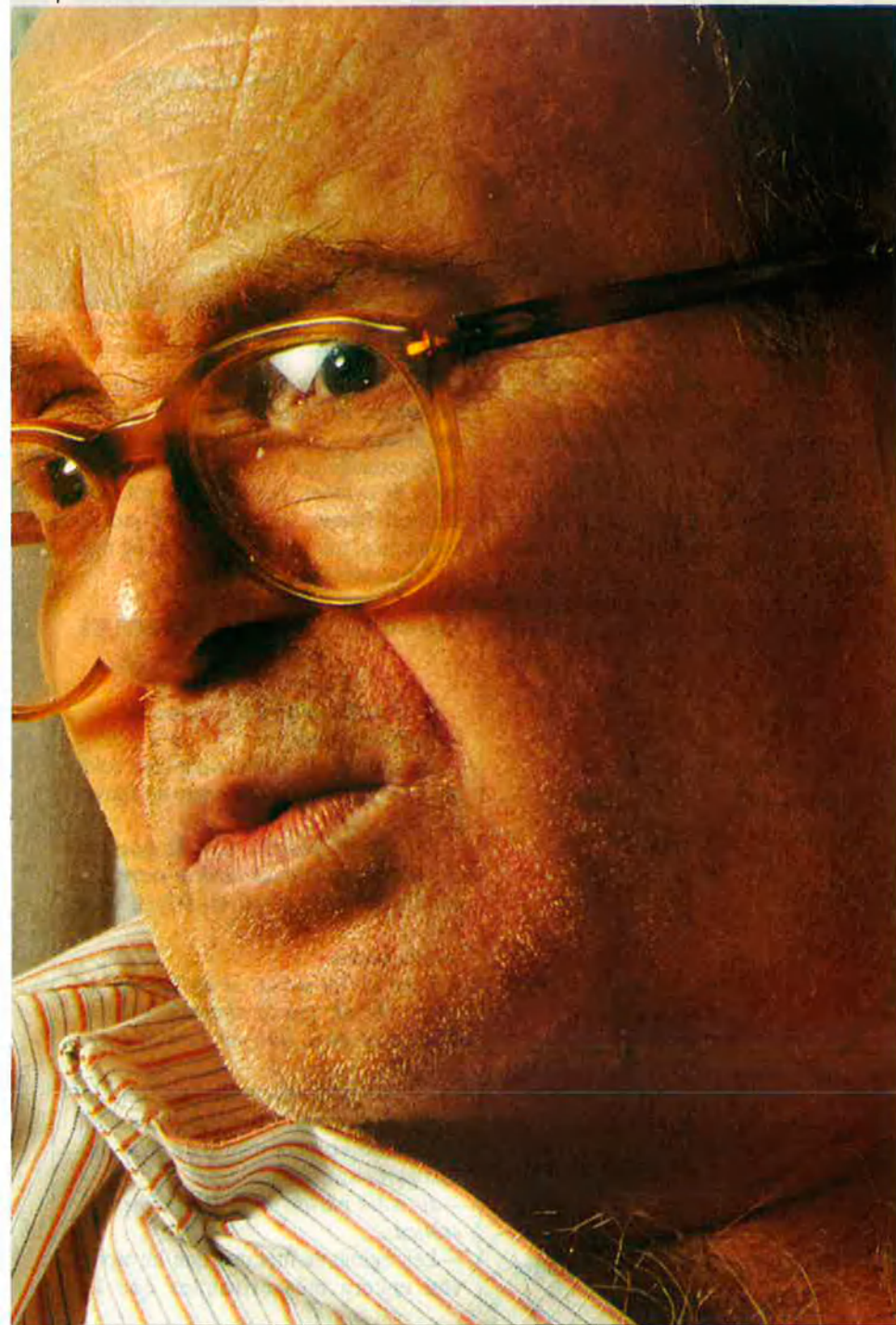
—I has hagut de passar també la soledat...

—És una cosa molt trista. Sents que hi ha persones que, en tot aquest temps, esperava que em vindrien a visitar, i no han aparegut per aquesta casa: potser és massa humil per a ells. Però ací es patia i ací es desesperava. Recorde un diumenge que vaig caure un bac, em vaig pegar una hòstia contra terra, tan llarg com sóc, no massa, i no hi havia cap veí en la finca, i la dona només pogué enrotllar-me una manta per tot el cos. La dona trucava a les portes i no li contestaven. De sobte, va sentir plorar un xiquets, i diu "Ací està Lucy", i efectivament, Lucy, una negreta preciosa encantadora de Puerto Rico, Pujà i amb dues cadires d'aquestes va fer un balancí, va gitar el xiquet i em va aixecar de terra. L'afecte elemental, quan no hi havia ningú.

Fa molts anys, en *Les acaballes de Catul*, Estellés ja havia escrit: "No veig ningú; mai ningú no m'escriu./ Mire passar la buidor dels meus dies./ Em sé ja mort però jo visc encara!" Com si hagués previst els anys que havien de venir, tot el que havia de passar.

—Després de tot això, d'haver-ho passat tot, ¿s'arriba a tenir alguna idea de què vol dir aquesta paraula tan aparentment trivial, la felicitat?, ¿què vol dir ser feliç?

Li he fet la pregunta, i fa com que no l'ha escoltada. Intenta recordar quan va

"M'han envejat fins les malalties".

RAFA GIL

ser que es va fumar l'últim cigarret. Conta aquella vegada que mirant la tele va eixir el poeta Luis Rosales i va dir que no estava escrivint cap llibre, sinó aprenent una altra vegada a escriure, i llavors ell va començar també a aprendre a escriure (i sembla que d'aquell impuls, escrivint a màquina amb dos dits, va eixir una novel·la pornogràfica, *El coixinet*). Amb la paraula *felicitat* no he tingut èxit, o ja ho havia explicat abans: estar viu. Però queden altres paraules.

—Per exemple la paraula ingràtitud.

—Un desafecte, un contraafecte... que jo crec que no m'he merescut. No crec merèixer la ingràtitud de cap persona, com s'ha manifestat durament i cruament ara.

—La paraula supèrbia.

—No tolere els superbs, no tolere la seua presència.

—Estem fent una llista de pecats. La injustícia.

—És com una crueldat gratuïta. Per al meu codi personal, vol dir fer dany per fer dany. Reprovable.

—I en un país com el nostre, l'enveja.

—L'enveja és molt greu. No ho dic perquè jo haja estat objecte d'enveja, que m'han envejat fins les malalties: recorde un dia, en un acte al Rialto, que jo anava amb un bastó per causa de les cames, i havia d'estar assegut, i arribava una persona molt significativa políticament, i em

diu: "Què, ¿tu malalt com sempre?".

Fuster, diu, mai no li hauria fet un comentari així, li hauria fet una broma cordial, però això no. El pecat d'aquell polític no era l'enveja, era la insensibilitat. Estellés té moltes ganes que li sobren "quinze o vint duros", agafar un taxi i anar a Sueca a veure Fuster. Quedem que ja l'hi portaré jo, que tinc les mateixes ganes. Però fa tants anys que està

"He trobat vint èglogues noves, ¡inèdites! Encara més eròtiques que les anteriors".

malalt...

—Isabel, ¿quants anys fa que estic malalt?

Isabel li ho diu, i ell contesta: "¡Hòstia!".

—L'altre dia, jo estava rellegant aquelles Èglogues teues, que sempre m'han agradat tant...

—N'he trobat vint: vint èglogues noves, ¡inèdites!

—I recorde quan dius "El món va a la catàstrofe, Bel.lisa..." ¿Ara ho diries, que el món va a la catàstrofe?

—La sensació que el món va a la catàstrofe, és evident. Per exemple, tot això del golf Pèrsic: una catàstrofe moral, econòmica, tot. I cada vegada hi ha més supèrbia, més injustícia, més tot.

ELS VICIS CAPITALS, LES VIRTUTS CAPITALS

—Hem parlat dels vicis, ¿quines serien les virtuts capitals?

—La gratitud, la justícia, mai no voler ser més que un altre, no caure en l'enveja.

—El que em sembla clar, és que no hem de considerar la luxúria entre els pecats capitals. Serà un mèrit, una sort...

—Una xamba.

—Però no un pecat, si no fas mal a ningú. Ho dic per la dimensió eròtica de la teua obra, que per cert és compartida...

—El que tu no saps és que tinc ací aquell llibre teu, on encapçales cada conte amb un vers meu d'*El gran foc dels garbons*.

—Jo volia parlar de la teua dimensió eròtica...

—Les èglogues inèdites que he trobat són encara més eròtiques que les

"Arribat el moment, tot és igual, i el muntó de carn, el muntó de carn".

RAFA GIL

anteriors.

—*Vejam, Vicent, davant d'això que ens torba, que és el món femení, a tu el que t'ha fascinat són "les dones", o algun tipus de dona. (Isabel, des de la taula, diu que, per ella, que vaja dient, que ella "passa de tot").*

—De les dones, m'ha obsessionat deixar-ne una imatge tal com fou realment, no com havia de ser, sinó com fou, verídica, autèntica. Una imatge verídica, com la de Corinna, de l'Ègloga vuitena, quan diu: "Nemorós, Nemorós (No m'esgarres les bragues, que m'han costat vint duros)". Això vull dir. Les bragues eren molt importants.

¡I tant, que ho són! No vull recordar-li si és verídica, per exemple, aquella dona amb "Els pits menuts, la boca i els ulls grans, / llargues les cuixes fluvials, indòmites". Totes són verídiques, autèntiques.

—*Hi ha una presència constant, als teus versos, de l'anatomia més fascinantment femenina, culs, mamelles, cuixes, entrecreix... ¿allà què hi ha? Recorde una vegada, en una conferència davant d'un públic universitari, que et vas estar tota l'estona parlant de mamelles...*

—Ara que ho dius, a Benicàssim (al centre de Rehabilitació), les infermeres no porten mamelles. Ara pensava en això.

—*No com aquelles infermeres de Lisboa que explicaves aquell dia.*

—*¡És que aquelles de Lisboa tenien unes mamelles molt importants!*

—*Però què és més important, ¿el cul o les mamelles?*

—*Arribat el moment, tot és igual, ¡el muntó de carn, el muntó de carn!*

Riu ell, riem el fotògraf i jo, i riu també Isabel. ¿Què és més important? ¡Quina

"Acabe de fer cinc nous poemes, cinc dècimes, cinquanta versos dedicats a la xica aquella de Dalí, que està d'esquena i mira la mar per la finestra".

pregunta estúpida!

—*Jo crec, Vicent, que molta gent quan llegeix els teus versos eròtics, s'ho deu prendre com un divertiment, com una cosa superficial. Però que allà al fons hi ha un misteri.*

—Un misteri, és clar. El misteri és que; sense piu de ferro, ni presumir d'aquestes coses, jo he passat per la vida amant-la, estimant-la, moltíssim.

—*Parlant de misteri, hi ha aquella altra dimensió, molt més material, que apareix tan sovint als teus poemes, i que la podria resumir en quatre paraules: semen, saliva, suor, sang.*

—*¿El semen, la saliva, la suor i la sang?*

La suor... pensa en aquells polvos en què costa arribar a la fi, i que acaben suant com a... Bes, també, o besada, saliva. I sang, hi ha un poema que comença: "Una gota de sang...", era una espina o així, i després, "aquella gota de sang et va fer dona".

—*I tantes vegades, tantes, que parles de l'amor. Com si fóra una condició de la vida.*

—*És una cosa que se'ns deu, que ens és deguda.*

—*¿Qui ens ho deu, la naturalesa, o qui?*

—*És aspirar a ser dignes de l'amor. La idea és vagament cristiana. Hem de fer molt per merèixer l'amor.*

—*L'amor d'una dona.*

—*És que sense això no es pot viure. Jo no podria viure sense allò que ens uneix a Isabel i a mi, per exemple. Ella m'ha fet un home ric de coses: ric de nêts, ric de records, ric de llibres...*

—*Més d'un lector et deu prendre per una espècie de sàtir, ¡i ets un pacífic pare de família!*

—*Jo sempre he intentat ser un pacífic pare de família.*

—*¿Ho has intentat sempre?*

—Ho intente. Però de vegades el fil es trenca, perquè és prim. Crec que la voluntat de ser bon pare em ve del meu mateix pare, que el tinc cada vegada més present. Ell, que era mig analfabet, m'escoltava sempre, ell ho entenia tot. Em va fer entendre el món de l'Horta.

—*Seguint amb el tema d'abans. Les dones. ¿Què donen, les dones?*

—A mi, molt més del que jo em merec: la il·lusió per viure, la vida. Per a mi, Isabel, és com si m'hagués donat la vida, com si m'hagués fet nàixer...

Quan comença a parlar d'Isabel, ja no s'atura. Com quan parla del seu pare, del seu avi i de com va morir d'un tret al costat d'un forn, per un error. I una altra vegada d'Isabel, gràcies a la qual ha pogut escriure, escriure sempre, sense eixir de casa, ni anar al cinema, ni res, només escriure, i ara li dicta les paraules dels versos, amb els accents i els apòstrofs. Isabel, m'explica, és de la família de Clarín, el de *La Regenta*, per la banda del cognom Rivas Fernández Corugedo, i que el periodista Juan Cueto s'ha casat amb una cosina d'Isabel, que Clarín és molt més bo que Pérez Galdós, cosa en la qual coincidim absolutament. I seguim parlant de dones, de les milicianes que va veure als dotze anys, "¡quins culs tenien!", i per a les quals va escriure els seus primers poemes èpics, de més infermeres, de les joves que passen pel carrer i et ve com un ai al cor, de la Bardot, de les putes, que inspiren una gran compassió, d'Antonella Lualdi, de Marilyn...

—*¿I si hagueres de somiar un tipus de dona, una dona emblemàtica?*

—No ho sé. Les dones, totes. Una jove, una jove, una jove de bon cul i bons pits.

LA TEMPTACIÓ DE LA NOVEL·LA, I ALTRES COSES

—*Ara, després de més de quaranta anys de fer versos, has començat a escriure prosa, novel·les, ¿per què?*

—Sí, fer prosa, fer novel·les. Estic escrivint les meues memòries. Comence per recuperar un fil trencat, quan al meu avi el van matar d'una escopetada a la boca d'un forn, jo encara no tenia un any. El cervell del meu avi anà a parar al carrer del tramvia. ("Vinga, no ho tornes a contar una altra vegada", diu Isabel).

—*I després de tants milers de poemes que has escrit, ¿penses que encara te'n queden més per escriure?*

—Ara mateix acabe de fer cinc nous poemes, cinc dècimes, cinquanta versos dedicades a la xica aquella de Dalí, que està d'esquena i mira la mar per la finestra, quin bon tros de cul, pensava. Per cert, els versos que faig ara són versos rimats, deu ser cosa de l'edat: ara volen eixir-me els versos rimats, dècimes i sonets. I he escrit darrerament un llibre que es diu *Necròpolis*, en memòria de la meua filleta que va morir. És per la necròpolis de Tarragona, on es va descobrir el cadàver d'una xiqueta amb una nina d'ivori.

—*I a banda d'això, volies treballar en una biografia d'Ausiàs Marc.*

—Una biografia novel·lada. El propòsit és escriure unas novel·la. Amb dades que vaig recollint: per exemple un dia a Sant Jeroni de Cotoba, quan el capellà, que era un dimoni, em volia fer passar per professor d'anglès, davant d'un grup d'escocesos o no sé què, vam visitar la tomba de la dona d'Ausiàs Marc, i allà em va començar l'obsessió; després el capellà em portava en cotxe, i em va dir: "aquest camí el va traçar Ausiàs Marc". La vocació frustrada d'Ausiàs Marc era ser enginyer.

—*¿I la vida de Jaume Roig, que també vols escriure?*

—Jaume Roig va morir pràcticament davant de Burjassot, a Benimàmet, a la vora del riu: va voler pixar, i quan descalcava, va caure del cavall, es pegà una hòstia de puta mare i va morir en l'acte. Va morir amb el piu en la mà. Hi ha un passatge molt curiós a *L'Espill*, aquell que baixa una escala amb una monja, una monja que la troba molt bona i això, i l'agafa i cauen rodolant per l'escala ell i la monja, i quan arriben avall, té la monja clavada...

—*O siga, que fer aquestes biografies és com fer novel·les, que t'ha vingut l'impuls de fer novel·la.*

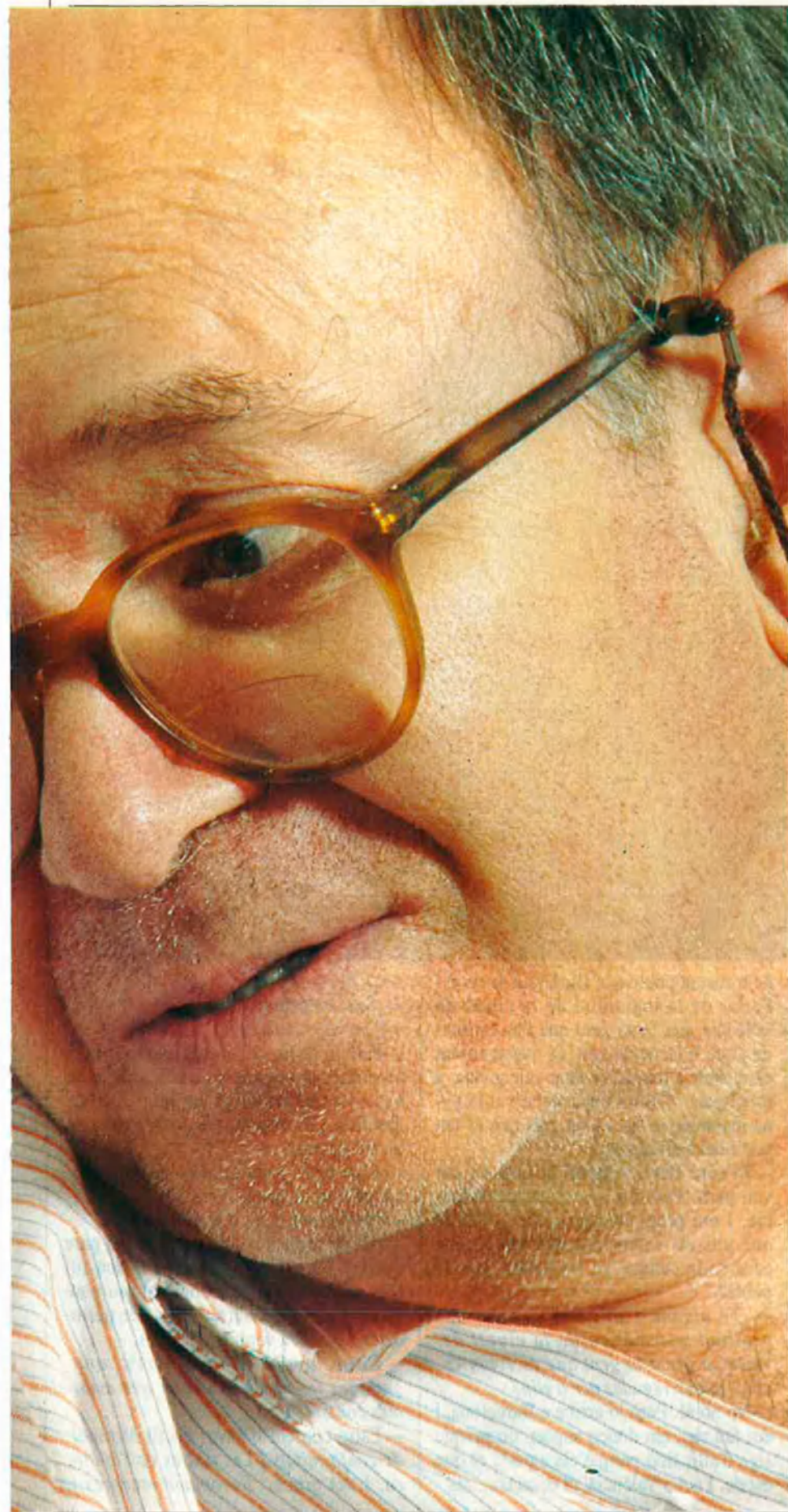
—L'impuls em va vindre a Benicàssim, quan va haver-hi un moment que vaig sentir el desig d'escriure el guió de *La muntanya màgica*, com si això fóra possible. Li ho vaig preguntar al Dr. Montsinos: "escolte, jo vull escriure *La Muntanya màgica*", i diu: "ja està escrita". Perquè a Benicàssim jo vaig arribar en cadira de rodes, sense memòria ni res, i en vaig sortir a peu pla. I allà pensava en el personatge de Thomas Mann.

—*¿I la idea d'escriure les memòries?*

—També la vaig recuperar allà. El tercer volum el vaig escriure a Benicàssim, però no se n'ha salvat ni puta paraula.

—*¿Què ha passat?*

—Que no hi ha qui arribe a desxifrar el que jo vaig escriure: si vols t'ho ensenye, i veuràs. No hi ha qui ho desxifre.

—*I el que tens escrit, ¿fins on arriba?*

—Fins al començament de la guerra civil. Em queden per davant anys i panys. Però ja tinc dos volums. I hauré de continuar, perquè tinc un compromís amb una editorial, molt bona i molt seriosa, que fa les liquidacions puntualment i tal.

—*I supose que més endavant, en aquestes memòries, anirà apareixent la teua vida a València els anys quaranta, cinquanta, seixanta, i les persones que has conegut...*

—Per exemple, apareixerà la meua sortida de *Las Provincias*, quan em van tirar al carrer i em vaig trobar sense un duro, i era qüestió de vida o mort.

—*Jo et demanaria una impressió, ràpida, d'alguns dels personatges que segur que apareixeran a les Memòries. Per exemple, Vicent Ventura..*

—Un amic essencial. Un gran amic. Senzillament, un amic.

—*Un altre que hi eixirà serà Fuster.*

—Més que un amic. Com un germà: els meus fills, quan ens trobàvem, sempre li deien el *tio Joan*. Per cert, que en el bateig de la meua filla aparegué Joan Fuster amb Ventura, i com que volíem que fóra en valencià, Ventura li anava dient les paraules al capellà, i ell les repetia.

—*I hi apareixeran persones com Xavier Casp.*

—Necessàriament, *ji* apareixerà. Però de passada, com ha passat per la meua vida, com una cosa que s'esborra amb una esponja. Com ell hauria volgut esborrar moltes coses que jo he fet per enveja. La seua és l'única enhorabona que no he rebut mai, ni quan anàvem a la tertúlia d'Adlert, i jo vaig quedar finalista del premi Óssa Menor: llavors Adlert va organitzar un sopar, i a l'hora de pagar, Casp volia fer-me'l pagar a mi.

—*I hi apareixerà Martí Domínguez.*

—Ja sé que ara diuen coses d'ell, però era una gran persona. El primer sou que vaig cobrar de *Las Provincias* me'l pagava ell de la seua butxaca: vint duros.

—*I també el senyor Ombuena.*

—Un fill de puta.

Si continuem amb les *Memòries*, no sé on anirem a parar. Ho deixarem córrer. Li demane que tornem al present, una impressió de personatges d'actualitat.

—*El president Lerma.*

—Una gran persona, que va voler fer alguna cosa per mi, cosa que li agraeisc molt profundament. Estic molt agraït a Lerma, i molt agraït a Ciscar. I conste

que Ciscar em va tindre cinc mesos a l'hospital de La Fe, enfront de la Conselleria, i no va ser capaç de creuar el carrer i vindre a preguntar per mi.

—*¿I el president Pujol?*

—Una persona excel·lent també. Quan em van lliurar la medalla de Sant Jordi. Pujol va fer un parlament i va dir que l'Estellés era "una persona que vam conèixer a València la meua dona i jo", i jo no recorde haver vist mai la seua dona. Es degué confondre.

—*I ¿què diries del senyor González Lizondo?*

—Hi ha coses que no es poden dir.

—*¿I del nostre amic, director general de la RTVV, Amadeu Fabregat?*

—Va ser amic meu. Tant, que per ell vaig lluitar quan li van donar el premi Andròmina, que no se'l mereixia, i jo vaig guanyar els vots del jurat que estava en contra, li vaig aconseguir el premi. I després m'ho ha pagat de mala manera.

—*I de les dues dones més importants de la ciutat de València, que una és Maria Consuelo Reyna...*

—Preferesc no parlar-ne.

—*I l'altra, l'alcadessa Clementina Ródenas.*

—¿Clementina? Estic agraïdíssim a Clementina Ródenas, perquè un dia, estava jo ací, i em va enviar dos volums de l'obra completa d'Antonio Machado. És una dona que a mi em sembla guapa, però havia de ser més guapa encara.

—*¿Més guapa encara?*

—Més guapa encara, sí.

Seguim amb les evocacions, ràpidament, però ara ja no de persones. Li pregunte què sent quan pensa en el seu poble, en Burjassot.

—Un desengany i un dolor. Em van dedicar un carrer, últimament, el carrer que va al cementeri. Però no puc oblidar la destrucció de la meua estàtua. Ara Burjassot em representa només els amics d'infantesa, mon pare i ma mare i tanta gent que vaig estimar.

—*I aquesta ciutat de València, on has viscut tants anys, ¿què representa?*

—No m'agrada. Primerament, perquè ací no m'agrada viure. Jo visc al marge de la vida de la ciutat: m'arriben invitacions a tot, i no vaig a res. Voldria tindre una relació emocional amb València. Modestament, jo li he donat molt, i ella a mi no m'ha donat res, m'ha ignorat. Això fa molt de mal, i em sap molt greu de dir-ho.

—*Benimodo.*

—De Benimodo només puc dir que m'ha donat molta alegria i molta felicitat. Allà

he trobat el poble que Burjassot ja no és. Parlar de la ingratitude de la ciutat de València, per tanta gent que l'ha estimada i que li ha donat tant, és massa sovint extensible a tota la societat valenciana, a tot el país. Arribes a pensar si val la pena mantenir-se fidel a un país que és tan poc fidel a ell mateix.

—Jo seré fidel, sempre, al país on em van parir. Però no a la ciutat de València. I em pregunte una cosa: ¿com és que tots els valencians que fan alguna cosa en la cultura, en les lletres, són de poble?

—*¿Té alguna explicació aquesta ingratitude sistemàtica de la ciutat de València per a la gent que escrivim en ella i tantes vegades per a ella?*

—No ho sé. Però jo arribe a Barcelona, i em fan cas, em donen suport, no perquè siga d'allí, sinó perquè els agrada el que escric. I ací a València, el contrari... res.

—*I a pesar de tot...*

—¿Som valencians!

—*Som valencians.*

—Però hi ha un odi que és un misteri. Jo recorde una vegada en un acte, que se m'acosta una senyora i em diu: "escolte, Estellés, ¿És veritat que Joan Fuster és un fill de puta?"

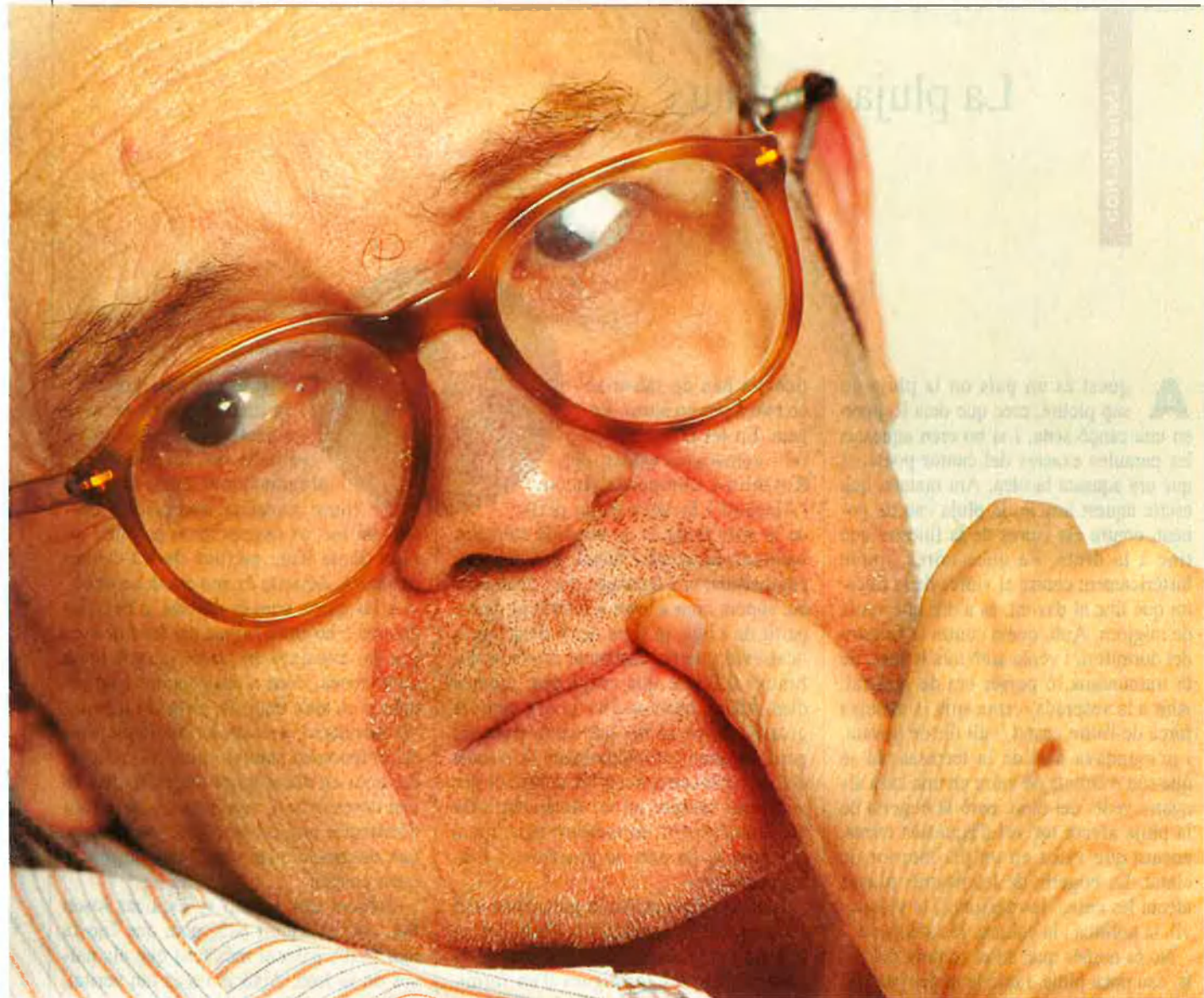
—*Això és la famosa burrera valenciana. ¿Tu creus que té remei?*

—No. Jo crec que no té remei.

Torna de sobte a la infantesa, al seu pare que era blasquista i volia que el seu fill fóra també escriptor, i com pel seu pare es va posar a escriure i es va fer periodista, i d'ací va venir tot després.

—*I ara, després d'haver escrit tant, ¿podries fer una tria, dir de què estàs més content?*

—Estic content d'haver escrit *Manual de conformitats* i *Les pedres de l'àmfora*. I del primer, *Recomane tenebres* i

El gran foc dels garbons també.

—A pesar del que dèiem abans, a València hi ha hagut qui t'ha reconegut, t'ha fet homenatges, t'ha atorgat distincions. Però ¿a quin homenatge tindries dret i no l'has tingut?

—No ho sé. Jo aspire només que em deixen viure en pau, i morir en pau. I que m'enterren, una vegada només, i a Benimodo.

—¿I alguna vegada no t'hauria agradat ser un poeta més popular encara, com un Blasco Ibáñez en vers?

—Com un Blasco Ibáñez en vers, ¡ha ha! Sí, però això és impossible. Verdadguer ho va ser. Però ací és impossible.

—¿Quina classe de país hauries volgut?

—Més normal. Més net. Net de netedat, com els països del nord. Allò que va dir Espriu... I amb moltes menys manies de les que té la gent.

—Acabem. Fes un esforç. ¿Quin és el teu millor record d'infant?

—El modest banquet que es va celebrar quan vaig fer la primera comunió.

—El millor record de joventut.

—La coneixença d'Isabel.

—Un record concret de la vida adulta, el millor.

—Haver-li vist els ulls al meu fill en el moment de nàixer. És una imatge que em persegueix. O quan vaig conèixer el meu nét, que era en una incubadora.

—¿Què t'agradaria que, al capdavant, pensaren de tu?

—Fou una persona honesta i bona. No va fer mal a ningú.

—Tots ens hem de morir, i tots pensem en la mort. Però en els teus poemes, al costat de l'amor, la mort és una presència constant...

—No oblideu que jo vaig entrar en la vida adulta amb una filla morta als braços.

D'ací em ve l'horror de la mort, i l'amor de la mort: "Jo tinc una mort petita, meua i ben meua només..."

—Tenies un projecte d'enterrament a Burjassot, aquell que acaba: "poseume les ulleres". Però ara en tens un altre, a Benimodo, amb la banda tocant un pas-doble.

—És que em veig així. A la porta del cementeri, amb el piu a l'aire i la banda tocant un pas-doble.

—I així vols acabar.

—A Benimodo, sí. Allà tenen prou sentit de l'humor per a comprendre-ho.

I al costat de la porta, quan ja és de nit i me'n vaig, torne a veure les enormes bosses negres, grans com sacs de cinquanta quilos. Me les quede mirant, i Isabel em diu: "Són originals de Vicent, inèdits. I a Benimodo n'hi ha més encara, més bosses com aquestes, i moltes caixes plenes".

Joan F. Miró